

Slovní zásoba dítěte předškolního věku v sociální oblasti

Denisa Ireinová

Bakalářská práce
2016

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav školní pedagogiky

akademický rok: 2015/2016

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Denisa Ireinová**

Osobní číslo: **H130381**

Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**

Studijní obor: **Učitelství pro mateřské školy**

Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Slovní zásoba dítěte předškolního věku v sociální oblasti**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury k problematice diagnostikování aktivní a pasivní slovní zásoby dětí předškolního věku.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti slovní zásoby u dětí předškolního věku v sociální oblasti.

Příprava metodiky výzkumné části a zpracování čteného a obrázkového testu.

Realizace výzkumu prostřednictvím čteného a obrázkového testu.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi mateřských škol.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BYTEŠNÍKOVÁ, Ilona. Rozvoj komunikačních kompetencí u dětí předškolního věku. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2007. ISBN 978-80-210-4454-8.

HAUSER, Přemysl. Nauka o slovní zásobě. 2. vyd. Praha: SPN, 1986. ISBN 16-00-15/2.

KLENKOVÁ, Jiřina a Helena KOLBÁBKOVÁ. Diagnostika předškoláka: správný vývoj řeči dítěte. 1. vyd. Brno: MC nakladatelství, 2003. ISBN 80-239-0082-X.

KUTÁLKOVÁ, Dana. Vývoj dětské řeči krok za krokem. 1. vyd. Praha: Grada, 2005. ISBN 80-247-1026-9.

PRŮCHA, Jan. Dětská řeč a komunikace: poznatky vývojové psycholingvistiky. 1. vyd. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3603-7.

VOTAVOVÁ, Klára a Filip SMOLÍK. Diagnostika rané slovní zásoby rodičovskými dotazníky: přehled a pilotní studie. Československá psychologie, 2010, roč. 54, č. 3. ISSN 0009-062X.

HIEBERT, Elfrieda a Michael KAMIL. Teaching and learning vocabulary: bringing research to practice. Mahwah, N.J.: L. Erlbaum Associates, 2005. ISBN 08-058-5286-7.

Vedoucí bakalářské práce: **prof. PhDr. Peter Gavora, CSc.**
Centrum výzkumu FHS

Datum zadání bakalářské práce: **29. února 2016**

Termín odevzdání bakalářské práce: **27. dubna 2016**

Ve Zlíně dne 29. února 2016

doc. Ing. Anežka Lengalová, Ph.D.
děkanka

doc. PaedDr. Adriana Wiegerová, Ph.D.
ředitelka ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

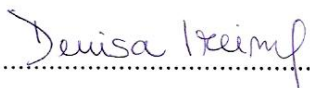
Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 25.4.2016

.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výtěžku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédá k výši výtěžku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Teoretická část vymezuje základní pojmy související s problematikou práce a zahrnuje poznatky o vývoji dětské řeči. Dále se zabývá kognitivními operacemi, popisuje slovní zásobu a její vývoj u dítěte. Teoretická část je také zaměřena na vliv sociokulturních faktorů na řeč dítěte.

Praktická část bakalářské práce popisuje kvantitativní výzkum prováděný metodou dotazníku pro rodiče dětí a metodou obrázkového testu pro děti. Prostřednictvím těchto metod byla testována slovní zásoba s cílem zjistit rozdíly mezi pojmenování objektů a identifikací objektů u dětí ve věku 4 – 5 let navštěvujících předškolní zařízení ve vztahu k sociokulturním vlastnostem rodinného prostředí. V závěru praktické části jsou uvedeny výsledky.

Klíčová slova: slovní zásoba, sociální prostředí

ABSTRACT

The Bachelor thesis is divided into the theoretical and the practical part. The theoretical part explains the basic terms connected with subject of the thesis and contains also findings about development of the children's speech. This part also deals with cognitive operations, describes learned vocabulary and its development in time. The thesis in this part also focuses on the influence of sociocultural factors on the children's speech.

The practical part of thesis describes quantitative research conducted by questionnaire for parents of children and also by pictorial test method for children. These methods were selected and used in order to test children's vocabulary and determine the differences of the object naming and identification of objects by children of aged 4-5 years attending pre-school facilities with relation to sociocultural characteristics of the family environment. In the conclusion of the thesis are presented result of this research.

Keywords: vocabulary, social environment

Děkuji panu prof. PhDr. Peteru Gavorovi, CSc. za odborné vedení mé bakalářské práce, za cenné rady, ochotu a trpělivost. Dále bych chtěla poděkovat rodičům a jejich dětem, které se na výzkumu podílely. V neposlední řadě bych chtěla poděkovat své rodině za podporu a pomoc.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 VÝVOJ ŘEČI DÍTĚTE	12
1.1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ	13
1.2 ONTOGENEZE DĚTSKÉ ŘEČI	14
1.2.1 Kojenecký věk	14
1.2.2 Batolecí věk	15
1.2.3 Předškolní věk	16
2 KOGNITIVNÍ VÝVOJ	17
2.1 KOGNITIVNÍ PROCESY.....	17
2.1.1 Kognitivní operace	18
3 SLOVNÍ ZÁSoba DÍTĚTE PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU	19
4 SOCIOKULTURNÍ FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ ŘEČ DÍTĚTE	22
4.1 FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ ŘEČ	22
II PRAKTICKÁ ČÁST	24
5 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMU	25
5.1 VÝZKUMNÝ PROBLÉM	25
5.2 CÍLE PRÁCE A VÝZKUMNÉ OTÁZKY.....	25
5.2.1 Hlavní výzkumný cíl	25
5.2.2 Výzkumné otázky.....	25
5.3 VÝZKUMNÝ SOUBOR A ZPŮSOB JEHO VÝBĚRU	25
5.3.1 Výzkumný soubor dětí	25
5.3.2 Výzkumný soubor rodičů.....	26
5.4 VÝZKUMNÉ METODY, VÝZKUMNÉ NÁSTROJE	28
5.4.1 Popis výzkumných nástrojů	29
5.5 POPIS VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	30
5.6 ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ DAT	30
6 VÝSLEDKY	31
6.1 VÝSLEDKY TESTOVÉHO ŠETŘENÍ	31
6.2 PŘEHLED ZÍSKANÝCH BODŮ DĚTÍ Z MĚSTA A VESNICE.....	35
6.3 CELKOVÉ VÝSLEDKY DÍVEK A CHLAPCŮ Z TESTU	35
6.4 PŘEHLED ZÍSKANÝCH BODŮ V IDENTIFIKACI OBJEKTŮ A POJMENOVÁNÍ OBJEKTŮ	36
6.5 VÝSLEDKY DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ	37
6.6 VÝSLEDKY TESTU PODLE SOCIOKULTURNÍCH CHARAKTERISTIK RODINY DÍTĚTE	40
6.6.1 Celková interpretace vlivu sociokulturních faktorů prostředí.....	43
6.7 ZÁVĚRY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	43
6.7.1 Doporučení pro praxi	43
ZÁVĚR	45
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	46

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	48
SEZNAM OBRÁZKŮ	49
SEZNAM GRAFŮ	50
SEZNAM TABULEK.....	51
SEZNAM PŘÍLOH.....	52

ÚVOD

Období předškolního věku, tedy období 3 – 6 let, je všeobecně velmi významné pro vývoj člověka. Řeč se stává prostředkem komunikace, která je důležitá pro začlenění do společnosti. Na rozvoj slovní zásoby mají vliv různé sociokulturní faktory. Mezi ně můžeme řadit rodinu, sourozence, mateřskou školu a vrstevníky. Všechny tyto faktory významně ovlivňují slovní zásobu dítěte. Faktor s největším vlivem na samotný vývoj slovní zásoby je rodina. Bohužel v dnešní době rodiče umožňují svým dětem trávit spoustu času sledováním televize, nebo hraním počítačových her, což může vést ke zhoršení ontogeneze řeči. Úroveň slovní zásoby je u každého jedince individuální, takže ji nelze přesně určit pro daný věk.

Bakalářská práce si klade za cíl zjistit prostřednictvím kvantitativního výzkumu rozdíly mezi výkony v identifikaci objektů a pojmenování objektů v sociální oblasti u dětí ve věku 4 – 5 let.

Bakalářská práce je tvořena ze šesti základních kapitol. Čtyři kapitoly zahrnují teoretickou část a dvě kapitoly praktickou část. Úvodní kapitola vymezuje základní pojmy související s problematikou práce a také zpracovává stádia ontogeneze dětské řeči. Ve druhé kapitole jsou zmíněny kognitivní operace. Třetí kapitola se zabývá popisem a průběhem nárůstu slovní zásoby u dítěte v jednotlivém věku. Poslední kapitola teoretické práce obsahuje sociokulturní faktory ovlivňující vývoj dětské slovní zásoby a jejich popis.

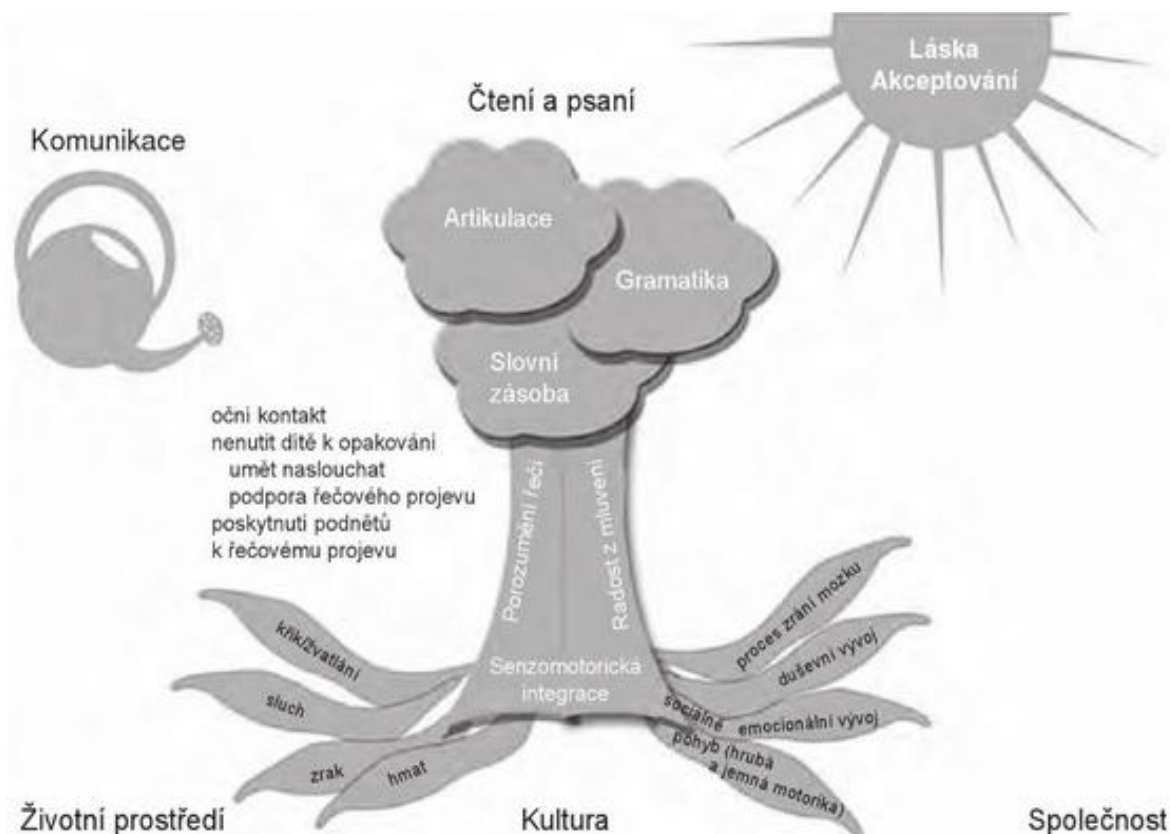
Závěrečné dvě kapitoly jsou věnovány výzkumnému šetření. Obsahem praktické části je cíl výzkumu, výzkumné otázky, použité metody a charakteristika výzkumného vzorku. Samotné výzkumné šetření bylo realizováno prostřednictvím obrázkového testu a dotazníku pro rodiče zkoumaných dětí, který byl zaměřen na zjištění sociokulturního prostředí rodiny. V závěru práce jsou výsledky výzkumného šetření.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 VÝVOJ ŘEČIDÍTĚTE

Tato kapitola obsahuje na začátku vysvětlení pojmů, které úzce souvisí s tématem práce, tedy řeč, jazyk a komunikace. Definic těchto pojmů můžeme najít mnoho v různých českých i zahraničních odborných publikacích. Vybrala jsem tedy několik autorů, kteří ve svých knihách tyto pojmy definovali. V závěru kapitoly jsem se zabývala ontogenetickým vývojem řeči.

Wendlandt ve své knize přirovnává rozvoj dětské řeči ke stromu, který nazval „**jazykový strom**“. Jazykový strom má několik částí. **Kořeny** stromu jako vývojové procesy, kterými dítě musí projít, aby bylo schopné porozumět řeči a používat ji. **Kmen** stromu označuje radost z porozumění řeči. Významný vliv má na dítě pozitivní reakce ze svého okolí. **Koruna** stromu se dělí na tři části: slovní zásoba, artikulace a gramatika. K rozvoji těchto oblastí dochází individuálně a vrcholem koruny je dosažení schopnosti číst a psát. **Voda** symbolizuje chování, které podporuje řeč u dítěte. K tomuto chování můžeme řadit například oční kontakt. **Slunce** vyjadřuje skutečnost, že pro správný vývoj je důležité, aby rodiče přijali dítě takové, jaké je. **Země** jako životní prostředí, kulturu a společnost, které dítě obklopuje a v kterém dítě vyrůstá (Bytešnicková, 2012).

Obrázek č. 1: Jazykový strom (Wendlandt, 2000 cit. dle Bytešnicková, 2012, str. 24)

1.1 Vymezení základních pojmů

Bytešniková (2007) popisuje **řeč**, jako obecnou, biologickou vlastnost člověka. Pro vývoj člověka je řeč nezastupitelná a ovlivňuje také naši kvalitu myšlení. Prostřednictvím řeči se člověk dokáže orientovat a fungovat v lidském prostředí, může sdělovat s okolím své pocity, umožňuje nám rozhovor a podílí se tak na vytváření sociálních vztahů, které mají pro člověka mimořádný význam.

„Jako odborný jazykový pojem je řeč nejen mluvení, ale i psaní, tedy jakákoliv jazyková dorozumivací činnost, také výsledky této činnosti, jazykové projevy. Vztah jazyka a řeči je vztah prostředku jazykové činnosti.“ (Čechová, 2000, str. 17) Řeč můžeme rozdělit na zevní a vnitřní. Prostřednictvím zevní řeči se dokážeme vyjadřovat. Vnitřní řečí pak dokážeme pojmenovat a uchovat své myšlenky (Durdilová, Klenková, 2014).

Dalším příbuzným pojmem, který je spojen s touto problematikou, je **jazyk**. Jedná se o systém dorozumivacích prostředků a pravidel. Podléhá přesným fonologickým, fonetickým, sémantickým a gramatickým zákonům, které jsou určeny jen pro jeden konkrétní jazyk (Bytešniková, 2007). Užívání jazyka je předmětem zkoumání lingvistiky a psychologie. Studium osvojování jazyka dítětem se zabývá vědní obor vývojová psycholingvistika.

Dalším důležitým základním pojmem je **komunikace**. Komunikace má značný význam pro existenci a organizaci v každé společnosti a napomáhá nám k vytváření vztahů mezi lidmi. Komunikaci můžeme chápat jako přenos informací mezi dvěma a více jedinci. Čechová (2000) ve své knize uvádí, že komunikace probíhá prostřednictvím „**komunikačního kanálu**“. Tímto termínem se zabýval také Čermák (2011), který označuje komunikační kanál za kódovaný dorozumivací systém, jemuž rozumí příjemce a odesílatel. Ve zkoumané oblasti se jedná především o verbální komunikační kanál, tedy zapojování přirozeného jazyka a jeho znaků, tedy slov.

Pro komunikaci mluvenou řečí je základním předpokladem dobré sluchové vnímání, funkční motorika mluvidel, dostačující kapacita inteligence a správná funkce centrální nervové soustavy. Dále dýchací orgány, hlasové ústrojí a artikulační orgány, kam patří jazyk, zuby, nosní dutiny, ústní dutina, hltan (Slowík, 2007). Je-li však jedna z výše zmíněných oblastí nějakým způsobem omezená, může to vést k **narušení komunikační schopnosti**. Touto problematikou se zabývá současná logopedie. Lipnická (2013) rozděluje příčiny narušené komunikační schopnosti na vrozenou, která se projevuje jako vada řeči a získanou, kdy se jedná o poruchu řeči.

Komunikační schopnost může být narušena z mnoha různých příčin. Slowík (2007) uvádí:

- **opožděný vývoj** – poškozením centrální nervové soustavy (mozkových center), dědičnost: například když rodiče začali mluvit později nebo nedostatek mluvního kontaktu
- **sluchové postižení** – zde velmi záleží na kvalitě logopedické péče
- **poškození mluvidel** – negativní projev má pouze na výslovnost. Může se to týkat např. rozštěpových vad. Řečovou vadu lze upravit a odstranit po prodělaném operačním zákroku a následné péči klinického logopeda
- **psychické faktory** – záleží na odstranění problémů, například psychoterapeutickou cestou
- **sociální a rodinné prostředí** – za narušenou komunikační schopnost může špatný mluvní vzor, nevhodný příklad komunikace.

1.2 Ontogeneze dětské řeči

Rozvoj řečových schopností můžeme posuzovat ze dvou hledisek. První hledisko je **fylogenetické** – jedná se o vývoj vyjadřovacích schopností u člověka. Druhé je **ontogenetické** – zaměřuje se na vývoj řeči jedince v průběhu života. V této kapitole popisují hledisko ontogenetické. Tato podkapitola obsahuje a popisuje důležité etapy ve vývoji řeči u dítěte. Proces vývoje řeči je u každého jedince velmi individuální. Musíme vzít také v úvahu, že vývoj řeči ovlivňují vrozené dispozice, zdravotní stav, sociokulturní prostředí, ve kterých dítě vyrůstá nebo také myšlení, vnímání či motorika.

V **prenatálním období** (tedy období před narozením dítěte) se vytvářejí všechny předpoklady potřebné pro budoucí život plodu. Pro rozvoj plodu je důležité spojení s mateřským organismem. Spojení mezi matkou a plodem plní placenta a probíhá tak mezi nimi určitá komunikace. Plod slyší zvuky, které na něho působí z vnějšího a vnitřního prostředí. Okolo pátého měsíce začíná vnímat zvukové podněty, například tlukot matčina srdce, okolní hlasy. Po narození dítě dokáže reagovat na tyto, pro něj známé, zvuky (Vágnerová, 2000).

1.2.1 Kojenecký věk

Počátky ontogenetického vývoje řeči jsou podle Kutálkové (2005) spojeny již s novorozeneckým křikem. Tato fáze vývoje řečového projevu začíná ihned po narození a pokračuje až do doby přechodu na jinou podobu zvukového projevu, mezi který se řadí také dětský pláč. Další fází vývoje je **období broukání a žvatlání**. Tyto zvukové projevy

jsou směřovány druhým lidem a časové zařazení je obvykle mezi 8. – 10. týdnem. Pokud považujeme za broukání i projevy v podobě samohlásek a souhlásek, tak je možné tuto fázi zařadit již od 6. týdne (Čačka, 2000). V období žvatlání dítě objevuje melodii hlasu, jeho sílu a výšku a to na nás působí, jakoby si dítě prozpěvovalo. Občas jde také o zvuky nezvyklé, například mlaskání, pískání a podobně (Kutálková, 2005). Velmi významným momentem je přechod z období pudového žvatlání na žvatlání napodobující. O tomto mezníku můžeme mluvit jako o vývoji výslovnosti. Toto období řadíme do 9. měsíce věku dítěte (Bytešníková, 2007). Dítě postupně začíná rozumět jednoduchým pokynům, např. „Jak si veliký“ - to považujeme za porozumění neboli pasivní řeč. Koncem jednoho roku dítě řekne aktivně první slovo, které samo chápe, například člen rodiny „máma“, „táta“.

1.2.2 Batolecí věk

Počátkem tohoto období (12. – 18. měsíců) dítě řekne svá první slova. Většinou jsou to slova jednoslabičná až dvouslabičná a dítě vědomě pojmenovává osoby a předměty ve svém okolí (Průcha, 2011). V období okolo dvou let začne dítě slova spojovat v krátké dvou nebo víceslovné věty a začíná tak stádium volné produkce ve větách. V tomto věku také začíná dítě skloňovat, časovat a skládat větu z několika slov (Škodová, 2003). Předmětem většiny prvních sdělení jsou zkušenosti získané objevováním okolního světa. Tato verbální sdělení mohou být považována za pokus o zlepšení orientace a samotné porozumění.

Podle Vágnerové (2000) jde v tomto období především o věty vyjadřující:

- **Atribuci** – „malá kočka“
- **Činnosti** – „mimi papá“
- **Majetnictví** – „mámina čepice“.

Dítě v tomto věku začíná říkat krátké říkanky, básničky nebo známé písničky. Řeč a myšlení se okolo dvou let života dítěte začne vzájemně prolínat a ovlivňovat (Bednářová, Šmardová, 2007). Pokud však dítě do tří let věku mluví málo, nemusíme se tím nějak znepokojoval. Hranicí fyziologické nemluvnosti považujeme právě věk okolo tří let. Po třetím roce bychom u dítěte měli pozorovat, zda jeho vývoj řeči postupuje a slovní zásoba přibývá. V opačném případě je potřeba hledat odbornou pomoc (Kutálková, 2005).

1.2.3 Předškolní věk

Kolem čtyř let věku dítěte se začíná slovní zásoba postupně zvětšovat a rozšiřuje se také oblast zájmů. Dítě má zájem o básničky, říkanky, písničky, rádo se učí zpaměti, opakuje rýmy, a tím si procvičuje mechanickou paměť (Kutálková, 2010). Mluví již v delších a složitějších větách, později i v souvětích. Dítě však stále dělá chyby, když vyjadřuje časové vztahy. V dětském vyprávění se často objevují mnohé nepřesnosti a agramatismy. V tomto věku dítě rádo vyměňuje slova za jiná, která se mu líbí více a text tak postrádá svůj smysl (Vágnerová, 2000). Ve věku pěti let si dítě rozšiřuje svou slovní zásobu a zdokonaluje své komunikační dovednosti právě proto, aby byla pro něj komunikace co nejeфекtivnější. Může se nám zdát, že dítě mluví formálně velmi vyspěle, ale často však bez porozumění pojmů. Pro dítě v tomto věku je vedle „řeči pro jiné“ (určená ke komunikaci nebo pro samomluvu s hračkou) i „řeč pro sebe“, která se dělí na **egocentrickou**, **expresivní** a **regulační** (Čačka, 2000). U egocentrické řeči si dítě povídá samo se sebou a nepotřebuje posluchače. Tento druh řeči také slouží ke zjednodušení orientace, uvědomování, řešení problémů, postupně se mění a stává se vnitřní řečí, kdy dítě vnitřně formuluje své myšlenky. Prostřednictvím expresivní řeči dítě vyjadřuje své pocity. Řeč regulační slouží k seberegulaci.

Dítě předškolního věku řídí slovními pokyny své vlastní jednání. Jedná tak, jak by činili jeho rodiče, tedy připomíná si normy chování (Vágnerová, 2000). Velmi zásadní, pro rozvoj komunikačních dovedností, je období do šesti let věku dítěte, tedy období před nástupem do základní školy. Je proto důležité, aby se řeč vyvíjela harmonicky ve všech jednotlivých složkách.

2 KOGNITIVNÍ VÝVOJ

Kognitivní vývoj chápeme již od raného dětství jako schopnost rozvoje **myšlení**, zapamatovat si, zpracovávat a zorganizovat informace, učit se, uvažovat symbolicky i abstraktně (Thorová, 2015). Kognitivní vývoj je jednou z oblastí psychického vývoje a zahrnuje všechny psychické procesy, které se spolupodílejí na lidském poznávání. Rozumíme tím kompetence, které jedinec využívá pro myšlení, učení se a rozhodování.

Vývoj myšlení u dítěte předškolního věku můžeme určit za dlouhodobý proces (Vágnerová, 2000). Za základ rozvoje myšlení dítěte můžeme považovat slovní zásobu. Zpočátku se snažíme děti učit rozeznávat předměty, činnosti a jevy, poté je také pojmenovávat. Je to především tím, že dětská řeč je nejprve vázána na konkrétní situace. Vývoj slovní zásoby také souvisí s předchozí zkušeností dítěte. Slovo a jeho obsah musí dítě nejdříve pochopit, teprve poté se jednotlivá slova stanou součástí slovní zásoby dítěte (Klenková, Kolbábková, 2003).

U dítěte předškolního věku se začíná plně rozvíjet názorné intuitivní myšlení. Toto myšlení je typické pro tzv. **předoperační stádium**. Dítě je v tomto období myšlenkově vázáno na to, co právě nazírá. Od individuálních předmětů a jejich vnímání, k postupnému zobecňování. Dítě se zaměřuje na to, co právě vidí nebo vidělo a dokáže prostřednictvím toho rozčleňovat. Myšlení předškolního dítěte nepostupuje podle logických operací, je vázáno na činnost a aktivitu, kterou dítě vykonává (Šulová 2004). Dítě v předoperačním stádiu není schopno zaměřit svou pozornost na více než jeden aspekt situace současně. Dále se rozvíjí pojmového myšlení, které dítěti napomáhá používat prvky analýzy, syntézy a srovnávání. Dítě dokáže identifikovat jednotlivé druhy věcí například: míč, stůl, židle apod., avšak stále nechápe podstatné souvislosti mezi nimi, které je spojují do všeobecnější skupiny (Šimíčková-Čížková, Hartlová, 2008).

2.1 Kognitivní procesy

Prostřednictvím kognitivních procesů člověk poznává sám sebe a okolní svět. Mezi kognitivní procesy řadíme vnímání, paměť, představy a myšlení. Myšlení patří mezi nejdůležitější a nesložitější proces.

Myšlení se dělí na **názorné**, které se realizuje prostřednictvím konkrétní činnosti a **nenázorné** (pojmové), které se opírá o zobecněné poznatky a pojmy. Základními produkty myšlení jsou pojem, soud a úsudek. **Pojem** je souhrn obecných a podstatných vlastností jevů a

předmětů. Srovnávání pojmů nazýváme **soudy**. Z několika soudů se poté vyvozuje závěr – tedy **úsudek** (Juklová, 2010).

„Proces myšlení, kterým se dospívá k výše uvedeným produktů (pojem, soud a úsudek), se realizuje prostřednictvím myšlenkových operací.“ (Juklová, 2010, str. 43)

2.1.1 Kognitivní operace

Pojmenování jsou zejména slova, která jsou jednoslovná i víceslovná pojmenování, sou-sloví, frázemy a pojmenování neslovní, například iniciály, zkratky. Čechová (2000) rozlišuje pojmenování na značkové a popisné. Značkové tvoří jádro slovní zásoby například jít, dělat apod. a pojmenování popisné svým názvem naznačuje význam. **Identifikace** – je to kognitivní operace spočívající v odlišování konkrétního objektu od jiných objektů, a to příbuzných anebo vzdálených, na základě charakteristických znaků objektu. Podle situace těmito znaky může být velikost, barva, tvar, pořadí, použití, činnost, zaměstnání apod. **Generalizace** (zobecnování) – myšlenkové vydělení toho, co je pro objekty a jevy společné a platí pro všechny prvky stejného druhu (Hartl, Hartlová, 2010). **Analýza** – myšlenkové členění, rozkrývání, cílení, rozbor určitého problému. **Syntéza** – myšlenková operace ve smyslu nového uspořádání analyzovaného jevu (Čačka, 2000). **Komparace** (srovnávání) – myšlenková operace, které vyhledává podobnosti nebo rozdíly. **Abstrakce** – vyčleňování podstatných znaků od nepodstatných. **Konkretizace** – odkrývání toho, co je pro daný objekt či jev jedinečné. **Klasifikace** (třídění) – zařazení do skupin podle daných hledisek (Juklová, 2010). **Indukce** – postup od jednotlivého k obecnému. **Dedukce** – postup od obecného k jednotlivému.

3 SLOVNÍ ZÁSoba DÍTĚTE PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU

Slovní zásoba u každého dítěte roste různorodě. Některé děti začnou mluvit dříve, ale za to s nižší úrovní slovní zásoby, a jiné trochu později, ale s rychlým nárůstem slov. Přesto by dítě mělo dosáhnout v každém období svého věku nějaké optimální úrovně. Kapitola obsahuje vymezení pojmu slovo, a dále popisuje průběh nárůstu slovní zásoby a počtu slov u dítěte do věku šesti let.

Slovo je základní jazykovou jednotkou, a to z hlediska systému slovní zásoby, ale i z hlediska slovo tvorby a gramatiky (Čechová, 2000). Souhrn slov každého jazyka vytváří jeho **slovní zásobu**. Za obsah slova považujeme jeho význam, například kočka – domácí zvíře. Naukou o slovní zásobě se zabývá teoretická disciplína **lexikologie**. Jednotku lexikálního systému je pojem slovo, které označujeme názvem **lexém** (Hauser, 1980).

První slovo, které dítě vědomě vysloví a chápe jeho význam je obvykle krátké, jednoslabičné nebo dvouslabičné. Často je to slovo, které dítě mimořádně zaujalo a provází ho nějaká situace, například „auto“, „pápá“ apod. Slova zpočátku zastupují celou větu. Například haf- může znamenat „tam je pes“, „velký pes“ apod. Postupně už dítěti přestávají stačit pouhá slova k vyjádření myšlenky, a tak začne slova spojovat. Tak vzniká první věta. Postupně při rozšiřování slovní zásoby vznikají také slova různě překroucená díky přehozením hlásek nebo slabik, například „žabant“, „kolomotiva“, „sova-vosa“. Zpočátku můžeme zaznamenávat určitá slova, ale později začnou slova rychle přibývat. Může se nám zdát, že je období, kdy se nic neděje, poté se však stane, že slovní zásoba se začne najednou velmi rychle měnit (Kutálková, 2005).

Slovní zásoba dítěte ve věku 1,5 – 2 let, kterou dokáže aktivně používat, je tematicky poměrně rozmanitá. Tato slova se převážně týkají těchto sémantických polí (Průcha, 2011):

- Osoby – slova označující nejbližší příbuzné
- Činnosti – slova označující aktivity, jež dítě provádí
- Pozdravy
- Jídla a nápoje
- Části těla
- Zvířata
- Hračky

Ve věku okolo dvou let dítě ovládá přibližně 200 – 400 slov. V tomto věku mluví o sobě často v třetí osobě. Postupně však začíná chápat otázky typu „kdy?“ a „proč?“. Ve věku okolo tří až tří a půl let dítě dokáže říci své jméno, jména sourozenců, zná už přibližně tisíc a více slov. Ve čtyřech letech dítě dokáže z paměti některé básničky. Ve věku čtyř až pěti let dítě ovládá asi 1500 – 2000 slov a pomocná slůvka ten, ta, to, stále více nahrazuje skutečnými názvy osob, zvířat a věcí. Dítě okolo pěti až šesti let života dokáže zopakovat delší větu, pojmenovat předměty kolem sebe, vysvětlit proč a k čemu dané předměty používáme. Dítě, než nastoupí do základní školy, by mělo při komunikaci používat přibližně tři tisíce slov (Klenková, Kolbábková, 2003).

U dětí můžeme pozorovat velké rozdíly ve velikosti a růstu slovní zásoby, ale také ve schopnosti správného vyslovování slov. Bytešniková (2007) uvádí kolik přibližně slov má dítě osvojeno v daném roce života:

- 2 roky, 270 – 300 slov
- 3 roky, 1 000 slov
- 4 roky, 1 500 slov
- 5 let, 2 000 slov
- 6 let, 2 500 – 3 000 slov

K dorozumění však stačí 1 500 slov, obvykle jedinec užívá 3 000 až 10 000 slov, průměrně 5 000 slov. Jádrem slovní zásoby neboli **základní slovní fond** jsou slova jako chléb, den, noc apod. (Čechová, 2000). V oblasti individuální slovní zásoby jedince rozlišujeme slovní zásobu na **pasivní** – slova, kterým jedinec rozumí a **aktivní** – slova, která opravdu používá. Rozsah slovní zásoby u jedince závisí na vzdělání, prostředí, v němž člověk žije, na jeho povolání a jiných aktivitách. **Individuální slovní zásoba** dítěte se rozšiřuje nerovnoměrně a u jednotlivých dětí odlišně. Je to způsobeno nestejnou vypeřlostí centrální nervové soustavy jednotlivých dětí a různou úrovní stimulace okolí. Největší nárůst slovní zásoby můžeme u dítěte pozorovat přibližně do tří let věku života (Bytešniková, 2007).

Dítě s velmi nízkým obsahem slov, ve své slovní zásobě, může mít problém ve svém mluvním projevu. Následně to může ovlivnit jeho úspěšnost ve vzdělávání. Velikost slovní zásoby tedy můžeme považovat za významný ukazatel mentálního vývoje dítěte (Votavová, Smolík, 2010).

Dalším faktorem, který ovlivňuje růst slovní zásoby je, že dnešní děti věnují spoustu času sledováním televize nebo svůj volný čas tráví hraním videoher. Stává se tak, že děti poté

mají velmi chudou slovní zásobu. Nedokážou se samostatně vyjadřovat, nebo se zapojovat do konverzace. Je proto vhodné, aby rodiče byli ti, co děti usměrňují v těchto aktivitách. Při sledování televize by měl být dospělý vždy „po ruce“. To znamená, aby dítěti vysvětlil věci neznámé, nebo upozornil na věci důležité. Poté může mít dítě ze sledování televize prospěch. Kutálková (2010) doporučuje, aby dítě ve věku 4 – 5 let trávilo před televizní obrazovkou maximálně 20 minut. Často se pak může stát, že dítě chce něco říct, ale nedokáže se slovně vyjádřit či si vzpomenout na dané slovo, tak jej nahradí gestem nebo pomocí mimiky. Velmi významným pomocníkem k rozvoji slovní zásoby u dětí jsou dětské knížky. Důležitá je spolupráce dítěte s dospělým, například četba knížky, povídání o knize, o obrázku apod.

Můžeme také zaznamenat rozdíly ve slovní zásobě mezi dívkami a chlapci. Průcha (2011) ve své knize uvádí, že řečový vývoj u dívek postupuje obvykle rychleji než u chlapců. Rozdíly mezi dívkami a chlapci se projevují ještě ve věku 10 – 15 let. Tyto údaje jsou doloženy z mezinárodního měření čtenářské gramotnosti. Toto měření se zabývalo schopností číst různé texty, porozumět textům, vyhledávání informací z textu, jejich interpretaci apod.

4 SOCIOKULTURNÍ FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ ŘEČ DÍTĚTE

V úvodu této kapitoly se zaměřuji na vysvětlení pojmu sociální prostředí, který je pro moji práci zásadní. Dále jsou uvedeny faktory ovlivňující dětskou řeč. Mezi tyto faktory můžeme řadit rodinu, sourozence, mateřskou školu, školní třídu.

„Sociální prostředí můžeme definovat jako integrovaný sociální systém tvořený lidmi, jejich vzájemnými vztahy, společnými aktivitami a produkty těchto vztahů a aktivit.“ (Řezáč, 1998, str. 20)

Sociální prostředí patří k vnějším faktorům ovlivňující řeč. Za význačný faktor vývoje řeči dítěte považujeme stimulaci prostředím (Žumárová, 2013).

4.1 Faktory ovlivňující řeč

V rozvoji řeči má pro dítě v raném věku hlavní úlohu **rodina**, zejména matka. Když nahlédneme na rodinu ze sociálně psychologického hlediska, má jisté znaky malé primární skupiny (Řezáč, 1998). Rodiče svou roli naplňují tím, že o děti pečují, provázejí je životem, učí je a ovlivňují tak jejich vývoj. Rodiče také mohou obohacovat slovní zásobu tím, že pojmenovávají průběžně předměty okolí dítěte, odpovídají dítěti na otázky, učí je říkanky, básničky, vyprávějí pohádky apod. Dítě se od rodičů učí, snaží se je napodobovat. Podle Bednářové a Šmardové (2007) mají významný vliv na rozvoj slovní zásoby u dítěte výchovné vlivy rodiny – styl výchovy, mluvní vzor a dále. Nevhodné výchovné styly mohou mít za následek pomalejší vyzrávání řeči. Nevhodný výchovný styl může být například příliš autoritativní, ochranný, kompenzující nebo represivní.

Dalším faktorem, který může ovlivnit řeč dítěte je, zda má dítě sourozence. **Sourozenci** jsou mezi sebou spojenci, ale zároveň i soupeři. Vztahy mezi sourozenci jsou ovlivněny věkem a vývojovou úrovní dětí. V předškolním věku mívají tyto vztahy často ambivalentní charakter. Většinou starší sourozenec pomáhá předškolnímu sourozenci v učení sociálních dovedností a v pochopení rodičovských očekávání. Všechny interakce mezi sourozenci podporují rozvoj sociálního porozumění pocitům i potřebám jiných lidí. Rozhovory mezi nimi jsou typické tím, že děti si spolu povídají o svých pocitech a zájmech. Velmi často se stává, že dítě v předškolním věku nepřijímá novorozeného sourozence. Dítě má obavy o svou pozici v rodině, o pozornost a lásku rodičů, kterou měl dosud jen pro sebe (Vágnerová, 2000).

Mateřská škola prospívá k osamostatnění dítěte. Dítě se učí v mateřské škole přizpůsobovat, podřizovat se jí. Také může být dobrou přípravou na novou situaci na základní škole. Dítě v mateřské škole vstupuje do různých interakcí s jinými dětmi a je vystaveno jejich konkurenci nebo přehlížení, což může být pro dítě přínosné. Dítě si hledá nové kamarády, s nimiž se cítí dobře a bezpečně. Tato fáze socializace je velmi důležitá a dítě se učí seznamovat s pravidly lidského soužití (Žumárová, 2013).

Školní třída vytváří vedle rodiny velmi významnou část sociálního prostředí. Školní třída zastupuje společnost, a má potřebnou míru soukromí k tomu, aby usnadnila přechod z rodiny do širšího sociálního prostředí (Řezáč, 1998). Vrstevnické skupiny na dítě působí o mnoho méně než vliv rodičů a jiných dospělých osob. Vztahy mezi dětmi předškolního věku jsou spíše nahodilé, málo trvalé. Až koncem předškolního věku dítě označuje vrstevníky za kamarády (Čačka, 2000).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMU

V praktické části mé bakalářské práce jsem se věnovala kvantitativně orientovanému výzkumu zaměřenému na pojmenování objektů a identifikaci objektů u 4 – 5letých dětí v tematickém okruhu sociální život.

5.1 Výzkumný problém

Výzkumný problém jsem ve své práci formulovala následovně:

Jaký je rozdíl mezi pojmenováním objektů a identifikací objektů u dětí 4 – 5 let v sociálním prostředí? Výzkumný problém jsem zvolila vztahový. Ve své práci jsem dávala do vztahu výsledky dětí z města a vesnice v testu, který byl zaměřený na slovní zásobu dětí v sociální oblasti.

5.2 Cíle práce a výzkumné otázky

5.2.1 Hlavní výzkumný cíl

Hlavním cílem bakalářské práce bylo zjistit rozdíly mezi výkony v pojmenování objektů a identifikací objektů v sociální oblasti u dětí ve věku 4 – 5 let.

Druhým cílem bylo zjistit rozdíly mezi výkony v pojmenování objektů a identifikací objektů v sociální oblasti dětí žijících ve městě a na vesnici.

5.2.2 Výzkumné otázky

Jaký je rozdíl mezi pojmenováním objektů a identifikací objektů v sociální oblasti u dětí 4 – 5 let?

Jaký je rozdíl mezi pojmenováním objektů a identifikací objektů v sociální oblasti dětí z vesnice a z města?

5.3 Výzkumný soubor a způsob jeho výběru

5.3.1 Výzkumný soubor dětí

Jako **základní soubor** jsem si zvolila děti ve věku 4 – 5 let navštěvující předškolní zařízení v České republice. **Výběrový soubor** představovalo celkem 20 dětí ve věku 4 – 5 let z vybraných mateřských škol ve Zlínském kraji, z nichž bylo 10 děvčat a 10 chlapců.

Způsob výběru byl dostupný. Charakterizovaly ho dvě vybrané státní mateřské školy nacházející se ve Zlínském kraji. Jedna mateřská škola se nacházela ve městě a druhá na vesnici. Pro svůj výzkum jsem si vybrala všechny děti ve věku 4 – 5 let navštěvující tyto mateřské školy.

5.3.2 Výzkumný soubor rodičů

Následující tabulky podávají informace o souboru rodičů zkoumaných dětí. Tato data jsem získala od rodičů, kteří vyplnili položky v dotazníku.

Dotazníková položka č. 1: bydliště

Tabulka č. 1: výsledky dotazníkové položky – bydliště

Bydliště	Počet	%
město	10	50
vesnice	10	50
celkem	20	100

Tato tabulka znázorňuje informace o tom, odkud zkoumané děti pocházejí, kde žijí. Tedy ve městě nebo na vesnici. Protože jsem vybrala jednu mateřskou školu nacházející se ve městě a jednu na vesnici, zvolila jsem stejný počet zkoumaných dětí pro větší přehlednost (přesnost) údajů.

Dotazníková položka č. 2: počet dětí v rodině

Tabulka č. 2: výsledky dotazníkové položky – počet dětí v rodině

Počet dětí v rodině	Počet	%
jedno	1	5
dvě	14	70
tři a více	5	25
celkem	20	100

Tabulka obsahuje informace o tom, zda děti, které byly zapojeny do výzkumu, mají nějaké sourozence nebo jestli jsou jedináčci. V tomto souboru byla větší část dětí, tedy 70%, žijící v domácnosti s jedním sourozencem. Jen jedno dítě bylo jedináček.

Dotazníková položka č. 3: vzdělání matky a otce

Tabulka č. 3: výsledky dotazníkové položky – vzdělání matky a otce

Vzdělání	Matka		Otec	
	Počet	%	Počet	%
základní	1	5	0	0
střední bez maturity (vyučen/a)	8	40	9	45
střední s maturitou	8	40	8	40
vyšší odborné	0	0	1	5
vysokoškolské	3	15	2	10
celkem	20	100	20	100

Tabulka znázorňuje nejvyšší dosažené vzdělání matky a otce zkoumaného dítěte. Podle výsledků vzdělání matek můžeme zaznamenat, že je stejný počet matek se středoškolským vzděláním bez maturity (vyučena) stejně jako středoškolského vzdělání s maturitou. Velmi podobné výsledky byly zaznamenány u otců. Se základním vzděláním byla pouze jedna matka.

Dotazníková položka č. 4: profese matky

Tabulka č. 4: výsledky dotazníkové položky – profese matky

Matka		
Profese	Počet	%
administrativní profese	9	45
manuální profese	5	25
technická profese	1	5
státní zaměstnanec	1	5
OSVČ	1	5
student/mateřská dovolená	2	10
chybí údaj	1	5
celkem	20	100

Tabulka zobrazuje výsledky o profesi matek zkoumaných dětí. Nejvyšší počet zastupuje administrativní profese, kde je výsledek 45% z dotazovaných. U profese manuální byl výsledek 20%, který byl hned za administrativní profesí. Dále byly výsledky profesí téměř vyrovnané. Jedna matka neuvedla svou profesi.

Dotazníková položka č. 5: profese otce

Tabulka č. 5: výsledky dotazníkové položky – profese otce

Otec		
Profese	Počet	%
administrativní profese	1	5
manuální profese	8	40
manažerská profese	3	15
technická profese	4	20
státní zaměstnanec	2	10
OSVČ	1	5
chybí údaj	1	5
celkem	20	100

Tabulka s výsledky profese u otců je více rozdílná. Nejvíce otců uvedlo manuální profesi, tedy 30% dotazovaných. Další údaje byly velmi vyrovnané. Pouze jeden otec uvedl administrativní profesi, u matek byla tato profese s nejvyššími počty bodů. U profese matky i otce shodně chyběl jeden údaj.

5.4 Výzkumné metody, výzkumné nástroje

V rámci realizace výzkumu jsem si vybrala metodu testu a dotazníku. Pro tyto metody jsem si vytvořila výzkumné nástroje. Výzkumným nástrojem byl tedy obrázkový test pro děti a dotazník pro rodiče zkoumaných dětí. Dotazník byl zaměřen na sociokulturní faktory rodiny.

5.4.1 Popis výzkumných nástrojů

Obrázkový test

Test byl původně zaměřený na zjištění aktivní a pasivní slovní zásoby u dětí ve věku 4 – 5 let. Zjistila jsem, že tradiční rozdělení testových úloh na aktivní a pasivní slovní zásobu nebylo funkční. Po tomto zjištění jsem úlohy rozdělila na pojmenování objektů a identifikaci objektů. První část byla zaměřena na identifikaci objektů a druhá část na pojmenování objektů. V první části jsem dětem na stůl rozmístila kartičky s obrázky a říkala jsem názvy. Děti měly za úkol na kartičkách najít správný obrázek, který vyjadřoval slovo, které jsem řekla. V druhé části jsem dětem předkládala obrázky jednotlivě a děti je měly pojmenovat názvem, tedy co vidí na obrázku. Obrázkový test jsem si vyzkoušela v pilotáži u jiného vzorku dětí.

Test byl složen ze čtyř okruhů. Do okruhu se řadila: rodina, povolání, komunita, svátky a tradice. Každý okruh se skládal z celkem deseti slov. Celkem bylo v obrázkovém testu 40 slov. Na každé slovo jsem si vytvořila kartičku s nakresleným obrázkem. Obrázkový test byl rozdělen do dvou částí a hodnotila jsem jej pomocí dvoustupňové škály. Za správnou odpověď byl 1 bod, za špatnou odpověď 0 bodů. V každém okruhu mohlo dítě získat nejvýše 10 bodů. Z celkového testu se čtyřmi okruhy mohlo dítě získat maximálně 40 bodů. Obrázkové testy jsem měla rozděleny na dva typy. Oba testy byly obsahově stejné, byly pouze rozlišeny značením pro děti z města a z vesnice. Dětem z města jsem přiřadila číselné značení a dětem z vesnice písmenkové značení.

Dotazník

Pro výzkumný účel jsem využila metodu dotazníku, který byl určen pro rodiče dětí, kteří se zapojili do testování. Před samotným dotazníkem byl úvodní dopis, ve kterém jsem se rodičům představila, obeznámila je s výzkumem, vyplňováním a anonymitou dotazníku. Úvodní dopis také obsahoval písemný souhlas, který rodiče měli podepsat, pokud s výzkumem souhlasili. Dotazník byl anonymní a pro dodržení anonymity jsem využila obálky, do kterých jsem dotazníky vložila. Obálky jsem si označila v jedné mateřské škole nacházející se ve městě číslicemi podle třídního seznamu dětí a z druhé mateřské školy nacházející se na vesnici písmenky podle abecedy. Toto značení jsem použila také u dětí v obrázkovém testu. Prostřednictvím tohoto značení jsem věděla, kteří rodiče pocházeli z města, a kteří z vesnice, a také jsem si mohla spojit dítě s rodičem. Dotazníky jsem roz-

dala učitelkám, a ty je předaly rodičům vybraných dětí. Dotazník byl rozdán dvaceti respondentům – rodičům. Všechny dotazníky se mi vrátily.

Obsah dotazníku:

Dotazník se skládal z deseti otázek. V dotazníku bylo 6 položek uzavřených, 2 polouzavřené a 2 otevřené. Na konci dotazníku jsem uvedla poděkování za vyplnění dotazníku a nechala prostor pro komentář. Plná verze dotazníku se nachází v Příloze PII.

5.5 Popis výzkumného šetření

Výzkumné šetření probíhalo v průběhu čtyř dnů během dopoledních hodin. Každé dítě bylo testováno přibližně 15 minut. Vnější podmínky pro testování byly u všech dětí stejné. Výzkumné šetření bylo prováděno v obou mateřských školách v kanceláři, kde byl pro děti klid a nerušilo je okolí. Během šetření byla přítomna jedna učitelka. Před zahájením šetření jsem se s dětmi nejprve pozdravila, seznámila, popovídala si. Tím se vytvořila příjemná atmosféra a děti ztratily ostych. Obrázkový test jsem prováděla s každým dítětem individuálně.

Před zahájením šetření jsem získala od každého rodiče podepsaný písemný souhlas pro práci s jejich dětmi. I přes souhlas rodičů jsem se děti zeptala, před samotným zahájením výzkumu, zda chtějí spolupracovat. Děti jsem obeznámila s možností, že mohou kdykoliv během testování říct, že nechtějí spolupracovat a následně odejít. U všech dětí, které se zapojily do testování, se nestalo, že by některé z nich nesouhlasilo nebo chtělo odejít.

5.6 Způsob zpracování dat

Data, která jsem získala z obrázkového testu a dotazníku od rodičů jsem zpracovávala do tabulek. Děti, které pocházely z města, jsem měla označené podle čísel v třídním seznamu a děti z vesnice jsem měla podle abecedy. Rodiče měli stejné označení jako jejich děti, tedy číslicí nebo písmenem. Data z testu i dotazníku jsem prostřednictvím značení mohla srovnávat a dávat do vztahu.

6 VÝSLEDKY

6.1 Výsledky testového šetření

Následující tabulka uvádí celkové počty dosažených bodů dětí z testu v jednotlivých okruzích. V tabulce je uveden počet bodů z každého okruhu a jeho úspěšnost v procentech mezi ostatními okruhy.

Tabulka č. 6: celkové výsledky testů

Okruhy	Počet dosažených bodů	Úspěšnost v %
rodina	189	23,60
povolání	148	18,50
komunita	171	21,40
svátky a tradice	172	21,50
počet získaných bodů	680	85
maximální počet získatelných bodů	800	100

Děti dosáhly nejvyššího počtu bodů, tedy nejlepších výsledků v okruhu „rodina“. Z výsledku vyplývá, že zkoumané děti se nejvíce pohybují v rodině, kde slova běžně používají. Z maximálního počtu 200 bodů děti dosáhly 189 bodů. V okruhu „komunita“ a „svátky a tradice“ byly výsledky dětí téměř shodné. V okruhu „povolání“ si děti vedly nejhůře a test byl pro ně obtížný. Z celkového hodnocení mezi ostatními okruhy má okruh „povolání“ nejmenší úspěšnost s 18,5%. Slova z tohoto okruhu byla zaměřena na povolání. Můžeme vycházet z toho, že děti tato slova používají nejméně.

Následující tabulky uvádí podrobné výsledky úspěšnosti jednotlivých slov v okruzích: rodina, povolání, komunita, svátky a tradice. U každého slova byla v archu uvedena správná odpověď jako 1 a nesprávná jako 0.

Tabulka č. 7: výsledky testu z okruhu rodina

OKRUH RODINA			
Slova	Správně	Špatně	Úspěšnost v %
dudel	19	1	95
dvojčata	20	0	100
lampa	19	1	95
zástěra	17	3	85
koště	18	2	90
babička	17	3	85
miminko	20	0	100
Kočka	20	0	100
Postel	20	0	100
Kočárek	19	1	95

Jak už naznačovala tabulka č. 6, děti si v okruhu rodina vedly nejlépe a dosáhly nejvyššího počtu bodů. Avšak některé děti chybovaly. Při identifikaci slova lampa, chlapec ukázal na obrázek skluzavky. U dvou případů se stalo, že dítě při identifikaci objektu chybně zaměnilo koště za pomlázku. Jeden z chlapců identifikoval objekt pomlázku jako zástěru a poté místo zástěry malířku. Slovo babička děti běžně používají v komunikaci, přesto tři děti označily babičku jako starou paní, stařenku. Další chlapec pojmenoval kočárek jako vozík pro miminko.

Tabulka č. 8: výsledky testu z okruhu povolání

OKRUH POVOLÁNÍ			
Slova	Správně	Špatně	Úspěšnost v %
řezník	12	8	60
rybář	20	0	100
malířka	19	1	95
policista	20	0	100
veterinář	16	4	80
kadeřnice	8	12	40
zpěvačka	11	9	55

uklízečka	12	8	60
lékař	10	10	50
hasič	18	2	90

S okruhem „povolání“ měly děti největší problémy. Nejnižší procenta úspěšnosti měla slova kadeřnice, lékař, zpěvačka, která patřila do pojmenování objektů. Při identifikaci děti chybně označovaly řezníka. Pět dětí přiřadilo ke slovu řezník obrázek srp, který dětem nejvíce připomínal řezníka. Dále to byl obrázek sekery a kosa. U tohoto slova děti velmi dlouho váhaly, který obrázek vyberou. Při identifikaci objektu veterináře vybral chlapec obrázek řezníka. Podle výsledků se děti s tímto slovem setkávají velmi málo nebo jej dokonce slyšely poprvé.

U pojmenování objektů měly děti problém se slovem kadeřnice. Často označovaly kadeřnici jako holičku, stříhačku vlasů nebo i „foukačku“ apod. Z toho jsem usoudila, že obrázek byl nakreslen srozumitelně, děti však měly problém obrázek pojmenovat, tedy vzpomenout si na slovo, které znají, ale nepoužívají. Některá děvčata se po bližším dotázání například „Kam si chodí maminka stříhat vlasy?“ vzpomněla, ale odpověď jsem už neuznala za správnou. Byla jsem překvapena, že děti měly problém pojmenovat na obrázku zpěvačku. Děti ji pojmenovaly jako hudebnici, „zpěvněnici“, „zpívačku“. Tři děti chybně pojmenovaly uklízečku jako „umývačku“ přesto, že se děti denně vídají v mateřské škole s uklízečkou. Slovo lékař děti často zaměňovaly se slovem doktor. Při bližším doptávání si děti na slovo lékař vzpomněly. Některé děti objekty nepojmenovaly.

Tabulka č. 9: výsledky testu z okruhu komunita

OKRUH KOMUNITA			
Slova	Správně	Špatně	Úspěšnost v %
srp	4	16	20
skluzavka	19	1	95
kostel	18	2	90
sekera	15	5	75
branka	19	1	95

televize	20	0	100
peníze	20	0	100
dům	20	0	100
autobus	17	3	85
strom	20	0	100

V okruhu komunita bylo slovo srp pouze s 20% úspěšností, což je nejméně ze všech slov z obrázkového testu. Při identifikaci srpu děti často ukázaly na obrázek pomlázky, zástěry nebo kosy. Některé děti odpověděly, že neví a chtěly pokračovat dále. Při identifikaci objektu sekery, děti zaměňovaly obrázek za kosu a tři děti ukázaly na obrázek srpu. Dvě děti na slovo kostel ukázaly na obrázek branky a zástěry. U pojmenování objektů si děti vedly velmi dobře. Pouze u tří dětí byl chybně zaměněn autobus za auto.

Tabulka č. 10: výsledky testu z okruhu svátky a tradice

OKRUH SVÁTKY A TRADICE			
Slova	Správně	Špatně	Úspěšnost v %
pomlázka	8	12	40
mašle	19	1	95
kometa	14	6	70
baňka	18	2	90
svíčka	19	1	95
vánoční strom	19	1	95
sněhulák	20	0	100
dárek	19	1	95
anděl	19	1	95
mikuláš	19	1	95

Jak lze z tabulky vyčíst tak slovo pomlázka chybně identifikovalo 12 dětí. Děti volily obrázek vařečky (celkem 4 děti), komety, řezníka, mašle i srpu. Jedna dívka identifikovala pomlázku jako svíčku. Poté, co měla identifikovat svíčku, se vrátila a zjistila, že předchozí

rozhodnutí bylo chybné a opravila se. Přesto jsem toto slovo ohodnotila číslicí 0. Slovo sněhulák pojmenovaly všechny děti správně.

6.2 Přehled získaných bodů dětí z města a vesnice

Následující tabulka uvádí celkovou úspěšnost dětí žijících ve městě a na vesnici. Děti z vesnice dopadly v testu lépe, než děti z města. Rozdíl mezi nimi je ovšem jen nepatrný. Z výsledků vyplývá, že nezáleží, zda dítě žije ve městě či na vesnici. Pro rozvoj slovní zásoby u dítěte, jsou mnohem podstatnější jiné faktory – vnější a vnitřní.

Tabulka č. 11: celková úspěšnost dětí z města a vesnice

	Celkem získaných bodů	Úspěšnost v %
město	325	81,25
vesnice	355	88,75

6.3 Celkové výsledky dívek a chlapců z testu

Z tabulky získáváme informaci o tom, že dívky si v testu vedly lépe než chlapci. Během testu jsem také pozorovala, že dívky byly více soustředěné a pozorné. Chlapci se hodně dívali kolem sebe, z okna a byli nesoustředění. I tento faktor mohl ovlivnit výsledky.

Tabulka č. 12: rozdíly ve výsledcích úspěšnosti mezi dívkami a chlapci

	Počet	Úspěšnost v %
dívky	349	43,6
chlapci	331	41,4
počet získaných bodů	680	85
maximální počet získaných bodů	800	100

6.4 Přehled získaných bodů v identifikaci objektů a pojmenování objektů

Rozdíly v úspěšnosti v identifikaci objektů a pojmenování objektů uvádí následující tabulka. Výsledky v pojmenování objektů dopadly lépe než výsledky v identifikaci objektů. Přisuzuji to tomu, že pro děti byl test na objekty identifikace těžší než na pojmenování objektů. Dalším faktorem mohl být například věk dítěte nebo prostředí, ve kterém žije. Při testování děti použily několik kognitivních operací, mezi které můžeme řadit generalizaci, identifikaci, pojmenování a další.

Tabulka č. 13: identifikace objektů a pojmenování objektů

Identifikace objektů			Pojmenování objektů		
Okruhy	Získané body	Úspěšnost v %	Okruhy	Získané body	Úspěšnost v %
rodina	93	23, 25	rodina	96	24
povolání	88	22	povolání	60	15
komunita	75	18, 75	komunita	96	24
svátky a tradice	78	19, 5	svátky a tradice	94	23, 5
počet získaných bodů	334	83,5	počet získaných bodů	346	86, 5
maximální počet získatelných bodů	400	100	maximální počet získatelných bodů	400	100

V níže uvedené tabulce jsou uvedeny výsledky testu v identifikaci objektů a pojmenování objektů dětí pocházejících z města a vesnice. Hodnoty jsou uvedeny v počtu získaných bodů.

Tabulka č. 14: výsledky testu v identifikaci objektů a pojmenování objektů dětí z města a vesnice

Identifikace objektů			Pojmenování objektů		
Okruhy	Město	Vesnice	Okruhy	Město	Vesnice
rodina	44	49	rodina	47	49
povolání	40	48	povolání	30	30
komunita	35	40	komunita	47	49
svátky a tradice	36	42	svátky a tradice	46	48
počet získaných bodů	155	179	počet získaných bodů	170	176
maximální počet získatelných bodů	200	200	maximální počet získatelných bodů	200	200

6.5 Výsledky dotazníkového šetření

Prostřednictvím dotazníkového šetření jsem získala informace o rodičích a dětech, které se zapojily do výzkumu. V následujících tabulkách jsou podrobně uvedeny výsledky dotazníkových položek.

Dotazníková položka č. 5: počet dětských knih v domácí knihovně

Tabulka č. 15: počet dětských knih

Počet dětských knih	Počet	%
65 knih a více	4	20
41 – 64 knih	3	15
25 – 40 knih	9	45
10 – 24 knih	4	20
méně než 9 knih	0	0
žádné	0	0
celkem	20	100

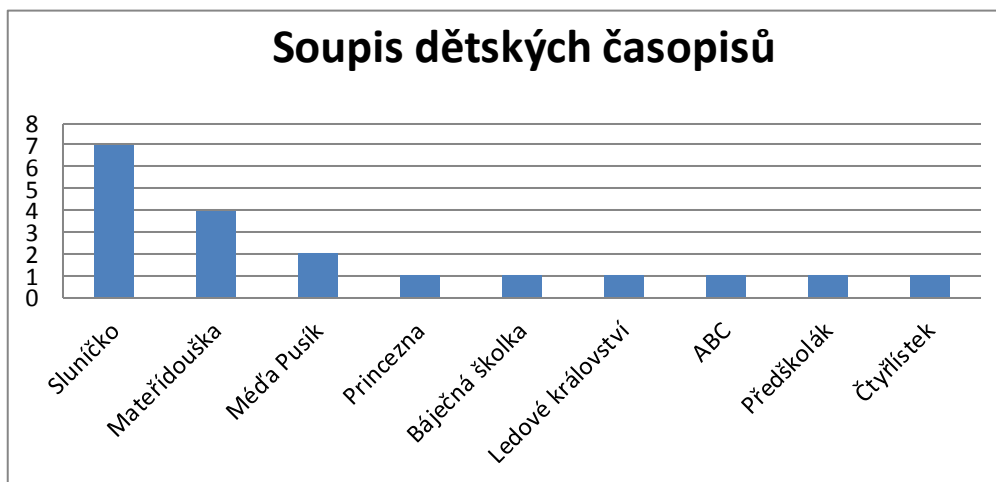
Tabulka uvádí počty dětských knih v domácnosti. Rodiče měli na výběr z šesti možností. Nejvíce respondentů (rodičů) uvedlo, že mají doma 25 – 40 dětských knih, což považují za optimální číslo.

Dotazníková položka č. 6: koupě časopisů

Tabulka č. 16: koupě časopisů

Koupě časopisů	Počet	%
ano	11	55
ne	8	40
neuvedeno	1	5
celkem	20	100

Tabulka zobrazuje informace o tom, že rodiče u dotazníkové položky, zda dětem nakupují dětské časopisy, v 55% uvedli, že ano. Dětské časopisy jsou stejně jako dětské knihy významným nástrojem k rozvoji slovní zásoby. Nákup časopisů má svůj užitek pouze tehdy, když rodič společně s dítětem časopis pročítají, povídají si o něm, ukazují si obrázky apod. Položka s odpovědí „ano“, byla polozavřená, a tak rodiče mohli vypsát názvy dětských časopisů, které kupují. Seznam s časopisy je uveden v následujícím grafu č. 1.

Graf č. 1: dětské časopisy, které rodiče nejčastěji nakupují

Rodiče nejvíce uváděli, že nakupují časopis „Sluníčko“ nebo také „Mateřídouška“. Tyto časopisy považují v České republice za nejznámější.

Dotazníková položka č. 7: zájem dětí o knihy/časopisy

Tabulka č. 17: zájem dětí o knihy nebo časopisy

Zájem o knihy/časopisy	Počet	%
ano	18	90
ne	1	5
někdy	1	5
celkem	20	100

V této tabulce je uvedeno, zda děti projevují zájem o knihy či časopisy. Rodiče uvedli v 90%, že ano. U položky č. 8, zda rodiče čtou dětem z knih nebo časopisů, odpovědělo 100% rodičů, že „ano“.

Dotazníková položka č. 9: četnost čtení

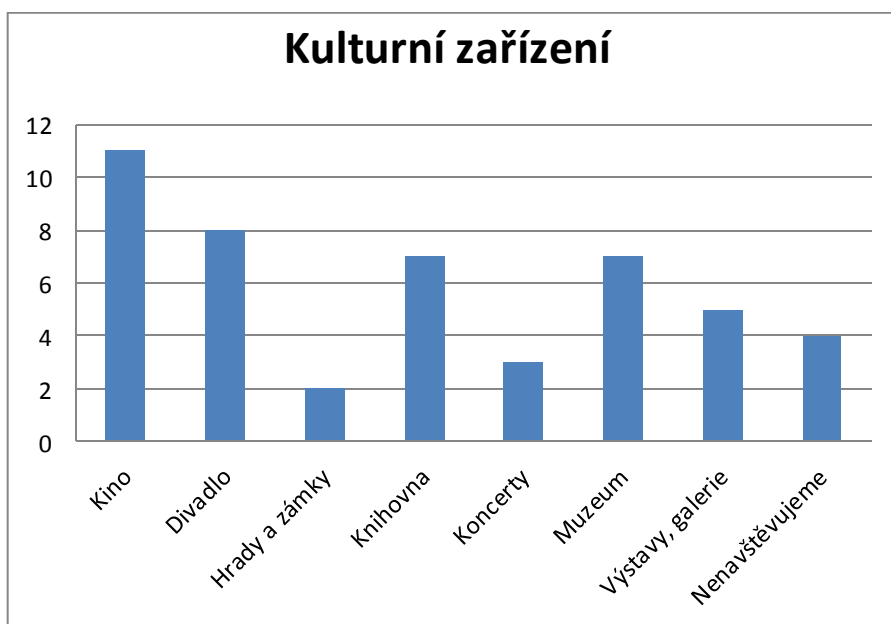
Tabulka č. 18: četnost čtení

Četnost čtení	Počet	%
každý den	11	55
obden	7	35
každý týden	1	5
málokdy	1	5
nečteme	0	0
celkem	20	100

Tabulka udává informace o tom, jak často rodiče svým dětem čtou z knih nebo časopisů. Rodiče si mohli vybrat z pěti možností. Možnost „nečteme“, neoznačil žádný rodič. V tabulce je zobrazeno, že 55% rodičů označilo, že dítěti čte každý den. Poté, co jsem s dětmi ukončila obrázkový test, jsem se každého dítěte dotázala, zda mu maminka či tatínek před usnutím čte. Většina dětí odpověděla, že večer sledují pohádky v televizi nebo poslouchají pohádky z CD. Jeden chlapec odpověděl, že si přeje, aby mu maminka večer četla pohádky, ale nemá na to čas. Tak usuzuji, že tato dotazníková položka může být zkreslená. Četba před usnutím je pro děti mnohem přínosnější než poslech pohádky z CD. Četba z knih je pro děti velmi významná k rozvoji slovní zásoby, ale také představivosti. V mateřské škole by měla být četba z knih zařazena do každého dne. V některých mateřských školách mají

ve třídách interaktivní tabule a během odpočinku děti mohou ze svého lehátka pozorovat pohádky. Mateřská škola by měla děti více vést k zájmu pro knihy a časopisy a jít tak příkladem pro rodiče.

Dotazníková položka č. 10: kulturní zařízení

Graf č. 2: kulturní zařízení

Graf zobrazuje, jaká kulturní zařízení rodiče navštěvují se svými dětmi. Položka „jaká kulturní zařízení navštěvujete se svými dětmi“ byla otevřená, a tak se mohli rodiče volně vyjádřit. Nejvíce rodičů uvedlo, že s dětmi chodí do kina na filmy pro děti. V dotaznících byla převážná většina rodičů, kteří uvedli dvě a více zařízení, které s dětmi navštěvují. Naopak čtyři rodiče uvedli, že žádná kulturní zařízení s dětmi nenavštěvují.

6.6 Výsledky testu podle sociokulturních charakteristik rodiny dítěte

Vybrala jsem si ze zkoumaného vzorku dvě děti s nejnižšími a dvě děti s nejvyššími celkovými body z testu a jejich výsledky jsem porovnávala. U vybraných dětí jsem se zaměřila na porovnávání rozdílů mezi nimi v sociokulturních charakteristikách rodiny. Rozdíly v sociokulturních údajích podle dotazníku byly u položek č. 6, 9 a 10. Položky č. 6 a č. 10 byly polozavřené a položka č. 9 byla uzavřená.

Tabulka č. 19: porovnání výsledků mezi dětmi s nejnižšími a nejvyššími počty bodů

	Děti s nejnižšími počty bodů		Děti s nejvyššími počty bodů	
	Dítě č. 1	Dítě č. 2	Dítě č. 3	Dítě č. 4
věk	4 roky 5 měsíců	4 roky 8 měsíců	4 roky 9 měsíců	4 roky 8 měsíců
pohlaví	chlapec	chlapec	dívka	dívka
počet získaných bodů	29	29	39	40
úspěšnost v %	72,5%	72,5%	97,5%	100%

Tabulka č. 18 znázorňuje, že dívky měly v testu vyšší úspěšnost než chlapci. Maximální počet bodů, které děti mohly z testu získat, bylo 40. Vybrala jsem dvě děti s nejnižšími počty bodů a dvě děti s nejvyššími počty bodů. S nejnižšími počty bodů byli chlapci se shodným počtem 29 bodů. S nejvyššími počty bodů byly dívky. Dívka č. 3 získala 39 bodů a dívka č. 4 získala 40 bodů. Věk byl u dětí velmi podobný a to od 4,5 – 4,9 roků.

Tabulka č. 20: Kupujete dětské časopisy? Pokud ano, jaké?

Položka č. 6	
Dítě č. 1	nekupuje
Dítě č. 2	nekupuje
Dítě č. 3	Sluníčko
Dítě č. 4	Sluníčko, Předškolák

Položka č. 6 byla polouzavřená a rodiče měli odpovědět na otázku „Kupujete dětské časopisy? Pokud ano, jaké?“. Rodiče měli na výběr z odpovědí „ano“ nebo „ne“. U odpovědi „ano“ měli možnost vypsát konkrétní časopisy. Rodiče dětí č. 1 a č. 2 označili odpověď „ne“, tedy že nekupují žádné časopisy. Rodiče dětí č. 3 a 4 uvedli, že nakupují dětské časopisy a vypsali jaké. V časopisu „Sluníčko“ se rodiče shodli.

Tabulka č. 21: Jak často dětem čtete z knih nebo časopisů?

Položka č. 9	
Dítě č. 1	každý týden
Dítě č. 2	málokdy
Dítě č. 3	každý den
Dítě č. 4	každý den

Položka č. 9 byla uzavřená a rodiče měli na otázku „Jak často dětem čtete z knih nebo časopisů?“ na výběr z odpovědí: „každý den“, „obden“, „každý týden“, „málokdy“ a „nečteme“. Tato položka je významným ukazatelem toho, jak rodiče věnují svůj čas dětem, zda jim čtou a napomáhají tím k rozvoji a obohacení slovní zásoby. Odpověď „obden“ a „nečteme“ nevyužil žádný rodič. U dítěte č. 2 rodiče uvedli odpověď „málokdy“. U dítěte č. 1 bylo uvedeno, že rodiče čtou „každý týden“. U dítěte č. 3 a č. 4 rodiče shodně uvedli, že čtou každý den. Z výsledků je patrné, že četnost čtení a práce s knihou podporuje rozvoj slovní zásoby.

Tabulka č. 22: Navštěvujete se svým dítětem / dětmi kulturní zařízení jako např. (divadla, kina, knihovny, muzea aj.)?

Položka č. 10	
Dítě č. 1	nenavštěvuje
Dítě č. 2	nenavštěvuje
Dítě č. 3	knihovna, divadlo
Dítě č. 4	knihovna, kino, muzeum

Položka č. 10 byla polouzavřená, rodiče měli možnost odpovědět na otázku „Navštěvujete se svým dítětem / dětmi kulturní zařízení jako např. (divadla, kina, knihovny, muzea aj.)“ buď „ano“ nebo „ne“. U odpovědi „ano“ mohli rodiče volně vypsát, jaká konkrétní kulturní zařízení se svými dětmi navštěvují. Rodiče u dětí s nejnižšími počty bodů, tedy dítě č. 1 a dítě č. 2 označili v dotazníku odpověď „ne“. Rodiče u dítěte č. 3 uvedli dvě kulturní zařízení. U dítěte č. 4, které dosáhlo nejvyššího počtu bodů, rodiče uvedli nejvíce kulturních zařízení. Rozdíly mezi dětmi s nejnižšími počty bodů a dětmi s nejvyššími počty jsou vel-

mi výrazné. Podle výsledků u zkoumaných dětí lze poznamenat, že děti, které navštěvují s rodiči kulturní zařízení, mají také lepší výsledky a větší slovní zásobu.

Ostatní výsledky z dotazníku byly u dětí téměř shodné, takže jsem je dále neporovnávala.

6.6.1 Celková interpretace vlivu sociokulturních faktorů prostředí

Sociokulturní faktory prostředí mají podstatný vliv na rozvoj řeči dítěte. V raném věku dítěte má vliv především rodina a výchovný styl rodiny. Dítě v rodině přebírá úroveň jazykových dovedností, získává mluvní vzor v rodině a často napodobuje své rodiče. Dalším sociokulturním faktorem, který ovlivňuje dítě je mateřská škola. Dítě se v mateřské škole střetává s učitelkou, která je pro dítě dalším důležitým mluvním vzorem.

6.7 Závěry výzkumného šetření

Z výsledků testového a dotazníkového šetření vyplývá, že děti, které vyrůstají v podnětném rodinném prostředí, mají větší slovní zásobu. Zjistilo se, že na rozvoj slovní zásoby u dětí působí také faktory, jakými jsou například počet sourozenců v rodině, návštěvy kulturních zařízení, četba z knih apod. Dále se zjistilo, že na dítě působí více rodinné prostředí než to, zda dítě žije ve městě nebo na vesnici. Z výsledků vyplývá, že děti dosáhly nejvyššího počtu bodů v okruhu rodina. Lze z toho usoudit, že dítě v rodinném prostředí tráví nejvíce času. Děti dosáhly celkově vyšších výsledků v pojmenování objektů. Děti z vesnice dosáhly vyšších výsledků v identifikaci objektů a děti z města v pojmenování objektů. Na závěr výzkumného šetření můžeme podotknout, že na výzkumné otázky byly nalezeny odpovědi.

6.7.1 Doporučení pro praxi

K rozvoji slovní zásoby u dětí jsem vypracovala několik návrhů, které ji mohou podpořit. Z výsledků dotazníků od rodičů vyplývá, že rodiče dětem nepravidelně čtou z knih a časopisů. Rodiče by měli s dětmi více číst (nejlépe každý den) z knih a časopisů, prohlížet si obrázky a diskutovat nad nimi, opakovat si známé příběhy a pohádky. Také v rámci možností (hlavně finanční) by měli rodiče více navštěvovat kulturní zařízení, jako jsou divadla, kina, výstavy, muzea, knihovny apod., neboť to má významný vliv na rozvoj slovní zásoby. Rodiče by s dětmi měli více komunikovat, ptát se jich co prožily například v mateřské škole, na výletě. Také vysvětlovat významy slov, které dítě vidí kolem sebe – obchod, ulice, televize apod. Velmi důležitá je četba knih a podpora dětí k zájmu o ně. Také opaková-

ní a učení se básniček, říkanek, písniček a známých pohádek. Pro děti je velmi zábavné, když jsou tyto činnosti prováděny prostřednictvím hry například námětové hry, loutkové divadlo, kde si děti mohou samy hrát anebo s učitelkou například při ztvárnění pohádky na besídku. Také skupinové pohybové hry, které jsou často doprovázeny básničkou nebo písničkou. Je vhodné u dětí rozvíjet jejich samostatný mluvený projev.

ZÁVĚR

Cílem bakalářské práce bylo zjistit rozdíly mezi výkony v identifikaci objektů a pojmenování objektů v sociální oblasti u dětí ve věku 4 – 5 let. Bylo zvoleno kvantitativní výzkumné šetření. V práci je obsaženo šest kapitol a práce rozdělena na teoretickou a praktickou část. V teoretické části jsou vymezena teoretická východiska zabývající se problematikou práce. V praktické části je obsaženo vlastní výzkumné šetření.

V praktické části byly porovnávány výsledky mezi identifikací objektů a pojmenování objektů, porovnávání výsledků dětí žijících ve městě a na vesnici, a také porovnávání dětí s nejnižšími a nejvyššími počty bodů vzhledem k sociokulturním charakteristikám rodiny. Prostřednictvím obrázkového testu a dotazníku od rodičů jsem získala informace a následně vyhodnotila úroveň slovní zásoby zkoumaných dětí ve věku 4 – 5 let navštěvujících předškolní zařízení s přihlédnutím na sociokulturní prostředí rodiny. Zjistilo se, že děti pocházející z vesnice dosáhly vyšších výsledků než děti žijící ve městě. Všechny děti dosáhly vyšších výsledků v pojmenování objektů než v identifikaci objektů. Na základě vyplněných dotazníků a celkových výsledků z testů se zjistilo, že dětem s nejnižšími počty bodů se rodiče tak často nevěnují a děti tak mají méně podnětů k rozvoji slovní zásoby.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ, 2007. *Diagnostika dítěte předškolního věku: co by dítě mělo umět ve věku od 3 do 6 let*. Brno: Computer Press. Dětská naučná edice. ISBN 978-80-251-1829-0.
- BYTEŠNÍKOVÁ, Ilona, 2007. *Rozvoj komunikačních kompetencí u dětí předškolního věku*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-4454-8.
- BYTEŠNÍKOVÁ, Ilona a Lynn WEISS, 2012. *Komunikace dětí předškolního věku: 162 her zaměřených na výchovu ke spolupráci a citlivému jednání*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3008-0.
- ČAČKA, Otto, 2000. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*. Brno: Doplněk. ISBN 80-723-9060-0.
- ČECHOVÁ, Marie, 2000. *Čeština - řeč a jazyk*. 2., přeprac. vyd. Praha: ISV. Jazykověda (Institut sociálních vztahů). ISBN 80-858-6657-9.
- ČERMÁK, František, 2011. *Jazyk a jazykověda: přehled a slovníky*. Vyd. 4., V Karolinu 2., dopl. Praha: Karolinum. Jazykověda (Institut sociálních vztahů). ISBN 978-80-246-1946-0.
- DURDILOVÁ, Lucie a Jiřina KLENKOVÁ, 2014. *Hodnocení slovní zásoby dětí před zahájením školní docházky: The lexicon evaluation of children before their enrolling in school*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2014. ISBN 978-80-7290-770-0.
- HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ, 2010. *Velký psychologický slovník: dětství, dospělost, stáří*. Vyd. 4., V Portálu 1. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-686-5.
- HAUSER, Přemysl, 1980. *Nauka o slovní zásobě*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství. ISBN 16-00-15/2.
- JUKLOVÁ, Kateřina, 2010. *Základy obecné psychologie: studijní text*. Vyd. 4. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 978-80-7435-054-2.
- KLENKOVÁ, Jiřina a Helena KOLBÁBKOVÁ. *Diagnostika předškoláka: správný vývoj řeči dítěte*. Brno: MC nakladatelství, 2003, 125 s. ISBN 80-239-0082-X.
- KUTÁLKOVÁ, Dana, 2010. *Vývoj dětské řeči krok za krokem*. 2., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3080-6.

- KUTÁLKOVÁ, Dana, 2005. *Logopedická prevence: průvodce vývojem dětské řeči*. Vyd. 4. Praha: Portál. ISBN 80-736-7056-9.
- LIPNICKÁ, Milena, 2013. *Logopedická prevence v mateřské škole: průvodce vývojem dětské řeči*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0381-0.
- PRŮCHA, Jan, 2011. *Dětská řeč a komunikace: poznatky vývojové psycholingvistiky*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3603-7.
- ŘEZÁČ, Jaroslav, 1998. *Sociální psychologie: normy vývoje a vývojové milníky z pohledu psychologa: základní duševní potřeby dítěte : dítě a lidský svět*. Brno: Paido. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-859-3148-6.
- SLOWÍK, Josef, 2007. *Speciální pedagogika*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1733-3.
- ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, Jitka a Helena HARTLOVÁ, 2008. *Přehled vývojové psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-2141-4.
- ŠKODOVÁ, Eva a Ivan JEDLIČKA, 2003. *Klinická logopedie: normy vývoje a vývojové milníky z pohledu psychologa: základní duševní potřeby dítěte: dítě a lidský svět*. Praha: Portál. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-717-8546-6.
- ŠULOVÁ, Lenka, 2004. *Raný psychický vývoj dítěte: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-0877-4.
- THOROVÁ, Kateřina, 2015. *Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0714-6.
- VÁGNEROVÁ, Marie, 2000. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál. ISBN 80-717-8308-0.
- VOTAVOVÁ, Klára a Filip SMOLÍK, 2010. Diagnostika rané slovní zásoby rodičovskými dotazníky; přehled a pilotní studie. *Československá psychologie*, roč. 54, č. 3. ISSN 0009-062X.
- ŽUMÁROVÁ, Monika, 2013. Dítě v předškolním věku a možnosti vlivu sociálního prostředí. *PEDAGOGIKA.SK*, roč. 4, č. 3: 184-196.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

%	Procenta.
CD	Compact disc (kompaktní disk).
OSVČ	Osoba samostatně výdělečně činná.

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek č. 1: Jazykový strom (Wendlandt, 2000 cit. dle Bytešniková, 2012, str. 24) 12

SEZNAM GRAFŮ

Graf č. 1: dětské časopisy, které rodiče nejčastěji nakupují	38
Graf č. 2: kulturní zařízení	40

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1: výsledky dotazníkové položky – bydliště	26
Tabulka č. 2: výsledky dotazníkové položky – počet dětí v rodině	26
Tabulka č. 3: výsledky dotazníkové položky – vzdělání matky a otce	27
Tabulka č. 4: výsledky dotazníkové položky – profese matky	27
Tabulka č. 5: výsledky dotazníkové položky – profese otce	28
Tabulka č. 6: celkové výsledky testů	31
Tabulka č. 7: výsledky testu z okruhu rodina	32
Tabulka č. 8: výsledky testu z okruhu povolání	32
Tabulka č. 9: výsledky testu z okruhu komunita	33
Tabulka č. 10: výsledky testu z okruhu svátky a tradice	34
Tabulka č. 11: celková úspěšnost dětí z města a vesnice	35
Tabulka č. 12: rozdíly ve výsledcích úspěšnosti mezi dívkami a chlapci	35
Tabulka č. 13: identifikace objektů a pojmenování objektů	36
Tabulka č. 14: výsledky testu v identifikaci objektů a pojmenování objektů dětí z města a vesnice	37
Tabulka č. 15: počet dětských knih	37
Tabulka č. 16: koupě časopisů	38
Tabulka č. 17: zájem dětí o knihy nebo časopisy	39
Tabulka č. 18: četnost čtení	39
Tabulka č. 19: porovnání výsledků mezi dětmi s nejnižšími a nejvyššími počty bodů	41
Tabulka č. 20: Kupujete dětské časopisy? Pokud ano, jaké?	41
Tabulka č. 21: Jak často dětem čtete z knih nebo časopisů?	42
Tabulka č. 22: Navštěvujete se svým dítětem / dětmi kulturní zařízení jako např. (divadla, kina, knihovny, muzea aj.)?	42

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Úvodní dopis

Příloha P II: Dotazník pro rodiče

Příloha P III: Obrázkový test

Příloha P IV: Kartičky s obrázky

PŘÍLOHA P I: ÚVODNÍ DOPIS

ÚVODNÍ DOPIS

Vážená paní, vážený pane!

Jmenuji se Denisa Ireinová a jsem studentkou 3. ročníku Fakulty humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně obor Učitelství pro mateřské školy. Obracím se na Vás s prosbou o účast v mém výzkumu, který je podkladem pro mou bakalářskou práci. Tématem mé práce je Slovní zásoba dítěte předškolního věku v sociální oblasti. Výzkum budu provádět prostřednictvím obrázkového testu pro děti ve věku od 4 – 5 let, v němž budu zjišťovat úroveň slovní zásoby dítěte. Budu velmi ráda za Vaši účast a účast Vašich dětí v mém výzkumu, který je anonymní. Dovoluji si Vás požádat o vyplnění dotazníku a jeho brzké odevzdání paní učitelce MŠ.

Souhlasím s obrázkovým testem a vyplněním dotazníku:

ANO

NE

(zakroužkujte Vaši odpověď)

Denisa Ireinová

PŘÍLOHA P II: DOTAZNÍK PRO RODIČE

DOTAZNÍK

Vážení rodiče,

Tento dotazník je anonymní a všechny získané informace budou sloužit pouze pro účel mého výzkumu, a proto Vás prosím o jeho pravdivé a zodpovědné vyplnění.

Zaškrtněte prosím vždy jednu volbu křížkem. Při otevřených položkách máte možnost volně odpovědět.

Po vyplnění vložte prosím dotazník do přiložené obálky a odevzdejte v MŠ.

Předem Vám děkuji za spolupráci a čas, který budete dotazníku věnovat.

Denisa Ireinová

1) Bydlíte:

Na vesnici

Ve městě

2) Kolik máte dětí?

Jedno

Dvě

Tři a více

3) Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

Matka

Otec

základní

střední bez maturity (vyučen/a)

střední s maturitou

vyšší odborné

vysokoškolské

4) Jaká je Vaše profese, kterou vykonáváte? Prosím, vypište:

Matka

.....

Otec

.....

5) Vypište prosím, kolik knih určených dětem obsahuje Vaše domácí knihovna:

.....

6) Kupujete dětské časopisy? Pokud ano, jaké?

Ano-.....

Ne

7) Projevuje Vaše dítě aktivní zájem o knihy nebo časopisy?

Ano

Ne

8) Čtete dětem z knih nebo časopisů?

Ano

Ne

9) Jak často svým dětem čtete z knih nebo časopisů?

Každý den

Obden

Každý týden

Málokdy

Nečteme

10) Navštěvujete se svým dítětem/ dětmi kulturní zařízení jako např. (divadlo, kino, knihovna, muzea, aj.?) Pokud ano, jaká?

Ano-

Ne

Děkuji Vám moc za ochotu a čas při vyplňování dotazníku.

Prostor na Váš komentář:

.....
.....
.....

PŘÍLOHA P III: OBRÁZKOVÝ TEST

OBRÁZKOVÝ TEST

Dítě:

Věk dítěte:

Celkový dosažený počet bodů:

1. IDENTIFIKACE OBJEKTŮ – Ukaž obrázek, který pojmenuji

1.1. Okruh rodina

Zadání	Počet bodů
Dudel	
Dvojčata	
Lampa	
Zástěra	
Košťe	
celkový počet získaných bodů	

1.2. Okruh povolání

Zadání	Počet bodů
Řezník	
Rybář	
Malířka	
Policista	
Veterinář	
celkový počet získaných bodů	

1.3. Okruh komunita

Zadání	Počet bodů
Srp	
Skuzavka	
Kostel	
Sekera	
Branka	
celkový počet bodů	

1.4. Okruh svátky a tradice

Zadání	Počet bodů
Pomlázka	
Mašle	
Kometa	
Baňka	
Svíčka	
celkový počet získaných bodů	

Celkový počet získaných bodů za všechny okruhy: _____

2. **POJMENOVÁNÍ OBJEKTŮ** – Pojmenuj obrázek, co vidíš

2.1. Okruh rodina

Zadání	Počet bodů
Babička	
Miminko	
Kočka	
Postel	
Kočárek	
Celkový počet získaných bodů	

2.2. Okruh povolání

Zadání	Počet bodů
Kadeřnice	
Zpěvačka	
Uklízečka	
Lékař	
Hasič	
Celkový počet získaných bodů	

2.3. Okruh komunita

Zadání	Počet bodů
Televize	
Peníze	
Dům	
Autobus	
Strom	
Celkový počet bodů	

2.4. Okruh svátky a tradice

Zadání	Počet bodů
Vánoční strom	
Sněhulák	
Dárek	
Anděl	
Mikuláš	
Celkový počet získaných bodů	

Celkový počet získaných bodů za všechny okruhy: _____

PŘÍLOHA P IV: KARTIČKY S OBRÁZKY

